

A felsőoktatás globalizációja magába foglalja az egyetemek közös érdekeinek kölcsönös megértését, ennek fejlesztését, a karok és a diákok nagymérvű mobilitását. Ez utóbbinak alapvető feltétele, hogy az iskolai végzettséget igazoló okmányt kölcsönösen elismerjék és elfogadják. Rámutattak arra is, hogy egyre inkább tért hódít az „élethosszig tanulás”, amit a globalizáció során is figyelembe kell venni.

Végezetül javaslatokat tettek a globalizáció elősegítésére: 1. ösztönözni kell azokat a programokat (pl. ERASMUS), amelyek a diákok cseréjére irányulnak; 2. tanfolyamokat, szemináriumokat kell szervezni a holnap vezetői számára a globalizációval kapcsolatos teendőkről, felkészítve őket a kihívásokra; 3. gyarapítani kell a globalizációról szóló egyetemi publikációkat a társadalomtudományi folyóiratokban; 4. biztosítani kell a fejlődő országok vertikális integrációját; 5. létre kell hozni a világ egészéből egy 10–15 fős egyetemi csoportot, az „egyetemek föderációját”, amelynek tagjai bevételeik és erőforrásaik egy kis hányadát arra fordítják, hogy keressék a választ a felsőoktatás globalizációjának kihívásaira.

A fórum ideje alatti szabad délutánokon Peking nevezetességeivel (Tienanmen tér, Tiltott város, Ég temploma stb.) ismerkedtünk meg. A záróülést követően – ahol a szekciók beszámolóit hangzottak el – néhány napos országjárás következett. Fantasztikus élményt jelentett a Nagy Falon sétálni, ill. a Hszian közeli császári sír sokezer figurából álló agyaghadseregét megtekinteni.

Tanulmányozhattuk Kína történelmét, néhány sakktableta szerűen kialakított város szerkezetét és az emberiség evolúcióját a Hszian közeli Bampo Múzeumban. Találkoztunk a kínai emberekkel, bepillanthattunk hétköznapi életükbe, szokásaikba, ami azért sem volt nehéz, mert jobbra az „utcán élnek”. Továbbra is rejtély maradt előttünk, hogy vajon milyen szabályok szerint közlekednek, mert az utca szinte mindenhol összevissza mozgó járművek és emberek halmaza volt. Megcsodálhattuk és megköszönthattuk a kínai konyha remekműveit, specialitásait, amelyek valóban megérdemlik hírneüket. Tapasztalhattuk, hogy erefelé is „új szelek fújnak” és egyre több helyütt láthattuk a gyors gazdasági fejlődés jeleit, ami a statisztikákból is kitűnt. Az az óriási lendület és lelkesedés, amellyel a 2000. évi olimpiára is készültek, a mindennapi élet számos vonatkozásában is megmutatkozott. (A rendezés jogát végül Ausztrália kapta.)

Összességében a fórum nagyon eredményes és hasznos rendezés volt, amelyhez kellemet „háttér”, felejtethetetlen élményeket nyújtott a rendező ország, Kína.

KISS ÉVA

Geográfusok környezeti tanácskozása Bécsben

Az Osztrák Kelet- és Délkelet-Európa Intézet „A környezet állapota és távlati Közép- és Kelet-Európában” címmel 1992 október 8-10. között tanácskozást rendezett Bécsben. A konferencia aktualitását adta, hogy az év elején az intézet kiadásában megjelenő atlasz két lapja: a „Környezethasznosítás és az abból eredő problémák Közép- és Kelet-Európában” c. térkép és a csatlakozó háromnyelvű magyarázó szöveg (ismertetését l. folyóiratunk jelen számában) élénk visszhangot váltott ki, elsősorban Nyugat-Európában. A szimpóziumra a térkép szerkesztésében közreműködött szakembereket hívták meg. A vendéglátókon kívül Bulgária, Cseh-Szlovákia, Lengyelország, Magyarország, Németország, Oroszország, Románia, Szlovénia és Ukrajna szakértői voltak jelen.

Megnyitójában A. SUPPAN intézeti igazgató rámutatott: a mostani helyzetben legfontosabb, hogy a környezet rehabilitációját gazdasági szerkezetváltás kísérfje. Ellenkező esetben ugyanis az európai környezeti szabványokhoz történő igazodás bizonyos üzemek bezárását eredményezheti, nyomában regionális munkanélküliséggel, majd a népesség elvándorlásával. A határok jelenlegi nyitottsága mellett ez Nyugat-Európában is feszültséget keltene, ahhoz hasonlóan, ahogy az a politikai események hatására jelenleg is történik.

H. SCHREIBER, az osztrák Környezetvédelmi, Ifjúság- és Családügyi Minisztérium főosztályvezetője is azt hangsúlyozta, hogy az egészséges környezet csak egészséges gazdaság mellett képzelhető el. Az erre irányuló erőfeszítések koordinálására VAVROUSEK csehszlovák környezetvédelmi exminiszter 1992-ben Dobris-ban tanácskozást kezdeményezett az Európai Közösség országai képviselőinek részvételével. A következő ülésre Svájcban kerül sor 1993 márciusában, ahol a régió állapotáról szóló jelentést, a fejlesztési koncepciót és akciótervet vitatják meg. Az osztrák állam eddig 200 millió schillinget költött környezetvédelmi támogatásra (a levegő-, víz- és talajszennyezés elhárítására) és a 24 fejlett ország (OECD) is támogatja a Duna-medence környezeti rehabilitációját.

P. JORDAN, az intézet földrajzi részlegének vezetője bemutatta az atlasz eddigi környezeti vonatkozású lapjait, melyek: Dél-Lengyelország légszennyeződése (szerk.: K. TRAFAS, Krakó), az említett kétoldalas környezeti térkép és a nemrég megjelent topoklíma térkép Ausztria, Cseh-Szlovákia és Magyarország területére (szerk.: E. QUITT, Brno).

O. MIKULÍK és A. VAISHAR (Brno) a Csehszlovákiában a 70-es és 80-as évek során megjelentetett 1:1 m, 1:750 e, ill. 1:500 e ma. térképek alapján vázolta a környezet állapotát, melyen a folyamatban lévő privatizáció és piacosodás lényegesen változtat majd – remélhetően kedvező irányban.

T. ZIGRAI (Bécs-Pozsony) Bratislava fejlesztési tervét adta elő, egy, a tanulmánytervhez csatolt térképsorozat segítségével, melyen a természeti komponensek, ill. az ágazati hatótényezők szerinti állapotfelmérést a konfliktushelyzetek kimutatására szolgáló részletesebb esettanulmányok (pl. a Slovnaft vegyiüzem és a vízminőség védelmi területek elhelyezkedése) követik.

Az egész ülészak talán legnagyobb érdeklődéssel fogadott előadása G. SCHÖNFELDER (Halle) nevéhez fűződött, aki beszámolójának célját szerényen a környezet térképi ábrázolási lehetőségeinek taglalásában és példák bemutatásában határozta meg. A hallgatóság ennél jóval többet kapott: az előadó a nyugatnémet gazdaságnak a katasztrofális méretű keletnémet ökológiai adósság kiegyenlítésére irányuló erőfeszítéseit érkeztette. A térképezés természetesen ennek megfelelő módon és méretekben történik: a rehabilitáció első lépésében kialakított földrajzi információs rendszer 110 tematikus fedvényt tartalmaz a természeti komponensek állapotának részletes feltárására. A példák sorába tartozik, hogy néhány év leforgása alatt a lipcsei (Schkeuditz) repülőteret a mostani évi 600 ezres utasforgalomról (a hamburginak megfelelő) 5-6 millióra bővítik, a közeli Buna művekből csak a PVC üzem, a gázgyár és a rekonstruált hőerőmű marad meg (az üzemben a 25 ezres foglalkoztatási létszám máris az együtizedre csökken), a Lipcse-Halle-Bitterfeld háromszög 25 lignit kifejlesztésből mindössze 2 üzemel tovább. A nemzeti parkok kialakítása nagy erővel folyik.

Gyenge német tudásom nem tette lehetővé, hogy az előadást követő élénk eszmecserét pontosan kövessem, egy mondat azonban megragadta a figyelmemet: „Umweltschutz kostet sehr viel Geld.” („A környezetvédelem nagyon sokba kerül.”)

Ehhez szorosan kapcsolódik a Salzburger Nachrichten október 3-i számának vezércikke, amely „Az európai öngyilkosság” címmel jelent meg. (A fénymásolt példányt a World Wide Fund for Nature egyik jelenlévő osztrák aktivistájától kaptam.) Előljáróban leszögezi: Kelet-Európának pénzre és tudásra van szüksége. A pénz viszont csak lassan csörgedezik: 1992-ben a teljes régió (a volt SZU-val együtt) 25 mrd US \$-t kapott, ugyanakkor a nyugatnémetek a 20 millió lakosú K-i tartományokat 130 milliárddal segítették. Összehasonlításképpen: Ausztria évi 50 milliárdot költ beruházásokra, ebből 20-at gépekre és berendezésekre. Ami a szakértelmet illeti, itt talán túlságosan is nagy az amerikai közgazdasági módszerekbe vetett bizalom, miszerint a három legfontosabb dolog a privatizáció, az árak liberalizálása és az államháztartás stabilizálása. A cikk szerint K-en nem ismerik a piacgazdasági mechanizmusokat, az árfelkészítést és (állami) monopóliumok továbbélésével szinte elviselhetetlen dráguláshoz vezet, pedig az országok többségét a Ny-ihoz hasonló méretű súlyos költségvetési deficit nem is sújtja. Véggövetkeztetés: a Nyugatnak segítenie kell. „Mit Geld. Mit sehr viel Geld”. Még akkor is, ha a Kelet türelmetlensége nem teljesen jogos: „Két év alatt nem lehet eltüntetni a negyven év alatt okozott romokat.”

J. PLIT (Varsó) módszertani jellegű előadásában egy, a természeti környezet antropogén hatásra bekövetkezett változásának értékelésére és térképezésére irányuló munkát mutatott be. A növényzet szinantropizációját a természetes fajok és egyedek számának visszaszorulása, a kozmopoliták előretörése, és szukcesszió váltás jelzi. A végső társulás Lengyelországban az erdő, tehát minél közelebb áll a növényzet az erdőhöz, annál természetesebb. A 13 fokozatból álló szinantropizációs osztályozást az ország 1:750 e ma. térképén jelentették meg. Eszerint az eredeti növényzet csupán a nehezen megközelíthető helyeken (magashegységek, mocsarak) maradt fenn.

M. SPES (Ljubljana) Szlovénia környezeti vonatkozásban is markánsan elkülönülő négy nagytájának (Alpok és előtere, Pannon-medence, Dinári-hegység, Tengeremellék) problémáit vázolta, majd részletesen bemutatta a légszennyeződést (és a hozzákapcsolódó erdőpusztulást), a felszíni és felszín alatti vizek állapotát. A kialakult helyzetet jellemezve rámutatott a Zöld Párt, mint a kormánykoalíció tagjának ellentmondásos szerepére, az elfogadás előtt álló, szellemében „európai” törvény (környezetvédelem a „szennyező fizet” elv érvényesítésével, megelőző és büntető szankciókkal, társadalmi részvétellel) mielőbbi elfogadásának és alkalmazásának fontosságára a nyugati beruházások, a privatizáció valamint új üzemek létesítésének idején, amely máris aggasztó jeleket produkált (kísérletek történtek veszélyes hulladék importjára).

BASSA L. (Budapest) Magyarország súlyos ökológiai örökségének bemutatása után az állam mint „egyszemélyi” szennyező, ill. bírságoló szerepének megszűnését említette döntő fordulatként, majd a szennyezés jellegének megváltozására hozott fel példákat a gazdasági recesszió kapcsán (nyersanyag- és energiaigényes iparágak visszaszorulása, műtrágyafelhasználás csökkenése). A jelen kihívásait esettanulmányokon (Kiskunsági ÁG privatizálása, Déli autópálya ügye, Velencei-tó problematikája) szemléltette, majd a tudományos kutatás, monitoring szerepét (Balaton-kutatás, EMAP-módszertan alkalmazása) méltatta.

T. NEFIODOVA (Moszkva) Oroszország térszerkezetéről szólva rámutatott, hogy csak a Moszkvai Terület tekinthető az európaihoz hasonló fejlettségűnek. A környezeti elemek több mint 70 éve vannak társadalmi tulajdonban, ez az európai részen főként a talajok és az erdők (tarvágások) állapotán tükröződik. Szibériában a sarkvidéki érzékeny ökoszisztémák helyzete katasztrofális (Norilszk évi 2 m tonna kéndioxid emisszióval), de nem sokkal jobb a helyzet pl. a Kuznyecki-medencében sem. A gazdaság mostani összeomlása és a többi súlyos gond (nemzetiségi feszültségek, munkanélküliség, áruhiány) minden bizonnyal hátráltatja az ökológiai kérdések megoldását. A termelés visszaesésével ugyan átmeneti javulás tapasztalható, tőke hiányában azonban az elavult technológiák átöröklődése és a gazdaság afrikánizációja fenyeget (a környezetet feláldozzák a munkalehetőségekért és az általános túlélésért), holott csupán a teljes szerkezetváltás segíthet.

L. RUDENKO (Kijev) az Ukrajnában jelenleg folyamatban lévő környezeti térképezés eredményeit ismertette, melyhez alapul az ökológiai határértékektől való eltérés szolgál. Az egész köztársaságra 1:6 m, egyes részterületekre 1:1 m, a Donyec-medencére 1:500 e ma. térképek készülnek, a kritikus helyzetben lévő városokat (Dnyepetrovovszk, Donyeck, Kercs, Zaporozsje stb.) 1:50 e ma. térképeken ábrázolják. Az állapotfelmérés során az adatokat földrajzi információs rendszerben tárolják.

A. JANKOWSKI (Sosnowiec) előadásának mondanivalója: Felső-Szilézia fekete folt Európa ökológiai térképén. A Lengyelország lakosságának 10%-át tömörítő ipari-városi konurbációban az állami vállalatok, ill. magánüzemek 8-8%-a, a bányák 92%-a, az olvasztók 65%-a található, innen kerül ki az országban bányászott cink és ólom teljes mennyisége, a szén 97%-a, az acél háromötöde, a kocsz kétötöde, a megtermelt energia egynegyede. Bár az elmúlt évtizedben a szennyeződés átlagos szintjét 20%-kal sikerült mérsékelni, de pl. a benzpirén kibocsátás a megengedett érték több mint százszorosa, a talaj nehézfém terhelése pedig ötvvenszerese. Az elmúlt években megindult, egyes ágazatok drasztikus leépítésével járó rehabilitáció igen lassan halad és nemigen számíthat széles körű társadalmi támogatásra. És ismét csak: "This process needs big money" (E folyamatához rengeteg pénz kell). Az előadás fogadtatására jellemző, hogy az egyik nyugati szakértő rákérdezett: valóban jól értette-e, hogy Sziléziában évente 7000 tonna ásványi só kerül a felszíni vízfolyásokba?

L. ENACHE (Bukarest) is az ország környezeti állapotának földrajzi szempontú bemutatásával kezdte. Becslések szerint Romániában 4-5 millió ember egészségét veszélyeztetik a környezeti ártalmak. Az ipar igen alacsony technológiai színvonala évi 138 m tonna szennyezőanyag kibocsátását, a felszíni és felszín alatti vizek súlyos elszennyeződését eredményezte, a túlfeszített mező- és erdőgazdálkodás nagyarányú erózióban és a talajok savanyosodásában, tömörödésében nyilvánul meg. Külön esettanulmányt mutatott be a Copsa Mica környéki kohászati és nehézipari üzemeknek a környezetre gyakorolt negatív hatásáról, amely 200 e ha területet érint közvetlenül. Itt 17 000 beteg ember él és a várható élettartam az országos átlagnál 9 évvel alacsonyabb. Egy másik súlyosan terhelt terület a Duna-mente, Turnu Severintől a deltáig. A környezetvédelmi monitoring hálózat nemrég 42 állomással kezdte meg működését.

D. DONCSEV (Szófia) szerint Bulgáriában a mély társadalmi-gazdasági válsággal párhuzamosan bontakozik ki az ökológiai krízishelyzet. Ennek oka, hogy az ország természeti adottságait hasznosító mezőgazdaság és a feldolgozóipar fejlődését nem biztosították, miközben az energia- és nyersanyaghiánnyal küszködő nehézipar részesedése az ipari termelésből (68%) „amerikai” szinten volt. Az alacsony termelékenységű iparágakat az állam támogatta, ehhez külföldi kölcsönöket vett igénybe. A környezeti terhelés folyamatainak változása, az ország környezeti térképének bemutatása után a lehetséges kiutat a következőkben határozta meg: gazdasági szerkezetváltás, ideértve a szektorok, valamint a térszerkezet módosítását (a termelés koncentrációjának csökkentésével); környezetbarát termelő infrastruktúra meghonosítása (a nyersanyagok és melléktermékek maximális hasznosításával); a legártalmasabb üzemek bezárása.

A tanácskozás keretében félnapos kirándulásra került sor a Donau-Auen Természetvédelmi Területen (gumicsónakos evezés a folyón Regelsbrunnától a hainburgi hídig), melynek végén B. LÖTSCH, az OTA mellett működő Nemzeti Park Intézet igazgatója tartott vetítettképes előadást, felelevenítve a nyolc év előtti drámai időket, mikor az osztrák zöldék makacs ellenállása, nomeneg a Nobel-díjas K. LORENZ ökológus közbenjárása meghiúsította a hainburgi vízlépcső megvalósítását. A küzdelem azóta is folyik egy közös osztrák-cseh-szlovák-osztrák nemzeti park kialakításáért a Duna-Morva-Thaya (Dyje) folyók völgyében. Az ügy perspektívái 1992-ig, a bñsi erdmű üzembe állítása előtti kiélezett helyzetben (a Duna elterelése csupán

napok kérdése) nem túl biztatóak. Az előadásból kiemelésre kívánkozik (ismét a pénzről van szó!), hogy a védendő ártéren, a Duna egyik oldalán a zöldek WWF segítségével területeket vásároltak „a kapitalizmusban a magántulajdon szentebb a természetnél” jelszó alatt. A közeli Petronell kastély és birtok idős arisztokrata gazdját pedig most igyekeznek meggyőzni arról, hogy az ingatlant nekik adja el, mert itt kívánják kialakítani a jövőendő NP központját, melyre már a tervek is elkészültek. Az eddig összegyűjtött 80 m schilling nem sok (2 km autópálya építési költsége). A folyó másik oldalán a szövetségi kormányzat birtokában lévő területen biztosíthatók a természetvédelem elemi feltételei. Az itt élő 5000 állatfajból 217 gerinces (41 emlős, 109 itt költő madár, 8 hüllő és 12 kétlélű, valamint 47 halféle). Az Ausztriában fenyegetett fészkelő madarak 46%-a a Donau-Auen területén él.

A tanácskozáson a résztvevők megállapodtak egy 1993 őszén az atlasz lapjaként kiadásra kerülő, a közép- és kelet-európai régió politikai és gazdasági átmenetének bizonyos aspektusait (ipari, mezőgazdasági termelés és kereskedelmi forgalom alakulása; munkanélküliek aránya; elvándorlás) bemutató térkép szerkesztési elveiben és a munkák ütemezésében.

BASSA LÁSZLÓ

A Geomorfológusok Nemzetközi Szövetségének (IAG) 3. konferenciája (Hamilton, Kanada, 1993. augusztus 23-28.)

Az 1985-ben alakult geomorfológus szövetség végre „kimozdult” Európából. A manchesteri és frankfurti nemzetközi konferenciákat ugyan 1991-ben egy ázsiai regionális értekezlet követte (amelyet Ankarában rendeztek), tengerentúli összejövetelre mégis csak 1993-ban került sor. Ezen – a kanadai vendéglátókon kívül – természetesen az Egyesült Államok geomorfológusai jelentek meg a legnagyobb számban (több mint százán), de mellettük a világ még kb. 80 országának legalább 500 szakembere is részt vett a tudományos üléseken. A felsorolt adatokból azonban hiba lenne azt a következtetést levonni, hogy a felszínalaktan fejlődése csupán mennyiségi jellegű. A tartalmi bővülést, gazdagodást a konferencián is érezhettük, a legjobban talán a Szövetség leköszönő elnökének, D. BRUNSDENnek „A határok nélküli geomorfológia” címmel tartott beszédéből.

A konferencia programjának tárgyalása előtt azonban érdemes néhány sorban a helyszínről is szólni, hiszen Hamilton sorsa földrajzi tanulságokkal is szolgál. Az Ontario tartományban, az ugyanilyen nevű tó partján fekvő, 330 ezer lakosú város a regionális földrajzi névanyagban mint a kanadai vas- és acélgyártás központja is szerepelt. A Toronto árnyékában fejlődő városban a gazdasági fellendülést hozó nehézipar „természetesen” súlyos környezetkárosodást is okozott. A nyolcvanas évektől a déli „nagy szomszéd” acéliparával folytatott versenyben egyre jobban meggyengülő hamiltoni vállalatok dolgozói nagy részét elbocsátották, a város súlyos gazdasági válságot élt át. Úgy tűnik, a kivezető utat részben éppen a konferenciának otthont adó McMaster Egyetem óriási szellemi bázisára épülő, korszerű iparágak megerősödése jelenti. A Torontóból 1930-ban Hamiltonba áttelepült egyetemen 2900 hallgató tanul, 1950 fős oktatói és kutatói személyzet irányítása mellett. Az oktatás színvonalát alapján az országban a harmadik helyen álló intézmény erőssége az orvostudomány és a gyógyítástechnológia. Az itt kifejlesztett kutatási eredményekre ma már 15 ezer főt foglalkoztató, csúcsműködésű egészségügyi eszközöket előállító ipar települ.

A tágas, modern egyetemi város az Ontario-tótól kettős turzással elválasztott, Cootes Paradise (Szárcsák paradicsoma) nevű, jelenleg bizony még eléggé elszennyeződött vízű tavacska fölött épült. Mivel azonban a tudományos kutatás eredményeinek másik fő területe a környezet állapotának javítása (pl. a hulladékok újrafelhasználása), nemsokára ez is olyan tiszta lesz, mint a hamiltoni kikötő.

A hosszúra nyúlt bevezető után magáról a világkonferenciáról. A szervezők az előzetesen beküldött 776 előadáskivonat alapján plenáris és szekcióüléseket terveztek. Az előbbieket a felszínalaktan valamennyi fontos részterületét felölelték, és túlzás nélkül állítható, hogy szakmánk kiválóságai tartották őket: G. BOULTON (Edinburghi Egyetem) és J. SHAW (Albertai Egyetem, Edmonton, Kanada) a szárazföldi jégtakarók felszínformálásáról, Y. OTA (Yokohamai Állami Egyetem) a korallzátonyok kialakulásának tektonikai vonatkozásairól, F. AHNERT (Aacheni Műszaki Egyetem) a geomorfológiai rendszerek modellezéséről, A. ROY